

УДК 339.5

Шпак Н.О.

доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,
Національний університет «Львівська політехніка»

Будз О.Ф.

аспірант кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,
Національний університет «Львівська політехніка»

ДИАГНОСТИКА ПІДПРИЄМСТВ-ПРЕТЕНДЕНТІВ НА ОТРИМАННЯ СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ОПЕРАТОРА В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті обґрунтовано актуальність запровадження інституту уповноважених економічних операторів в Україні та діагностики підприємств-претендентів на одержання такого статусу в умовах європейської інтеграції. Досліджено та виконано аналогізацію вітчизняної та міжнародної нормативно-правової бази щодо регулювання інституту уповноважених економічних операторів та встановлено, що на сучасному етапі в Україні не розроблено належного нормативно-методичного забезпечення діагностики підприємств-претендентів на одержання статусу уповноваженого економічного оператора. Розроблено уніфіковану та гармонізовану із європейськими стандартами послідовність діагностики підприємств-претендентів на одержання статусу уповноваженого економічного оператора. Ретельно охарактеризовано виокремлені етапи послідовності діагностики підприємств-претендентів на одержання статусу уповноваженого економічного оператора.

Ключові слова: діагностика, методика, уповноважений економічний оператор, підприємство, сертифікат, європейська інтеграція.

ДИАГНОСТИКА ПРЕДПРИЯТИЙ-ПРЕТЕНДЕНТОВ НА ПОЛУЧЕНИЕ СТАТУСА УПОЛНОМОЧЕННОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОПЕРАТОРА В УСЛОВИЯХ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Шпак Н.О., Будз О.Ф.

В статье обоснована актуальность введения института уполномоченных экономических операторов в Украине и диагностики предприятий-претендентов на получение такого статуса в условиях европейской интеграции. Исследовано и выполнено аналогизацию отечественной и международной нормативно-правовой базы по регулированию института уполномоченных экономических операторов и установлено, что на современном этапе в Украине не разработано надлежащего нормативно-методического обеспечения диагностики предприятий-претендентов на получение статуса уполномоченного экономического оператора. Разработана унифицированная и гармонизированная с европейскими стандартами последовательность диагностики предприятий-претендентов на получение статуса уполномоченного экономического оператора. Тщательно охарактеризованы выделенные этапы последовательности диагностики предприятий-претендентов на получение статуса уполномоченного экономического оператора.

Ключевые слова: диагностика, методика, уполномоченный экономический оператор, предприятие, сертификат, европейская интеграция.

DIAGNOSTICS OF ENTERPRISES-APPLICANTS FOR RECEIVING THE STATUS OF AN AUTHORISED ECONOMIC OPERATOR IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Shpak N., Budz O.

The article substantiates the actuality of the establishment of institution of authorized economic operators in Ukraine and the diagnostics of enterprises-applicants for obtaining such status in conditions of European integration. The research and analogy of the domestic and international legal framework for the regulation of the institute of authorized economic operators are performed. It is determined that at the present stage in Ukraine there is not developed the proper normative and methodological support for the diagnostics of enterprises-applicants for obtaining the status of an authorized economic operator. The unified and harmonized with European standards sequence of diagnostics of enterprises-applicants for obtaining the status of an authorized economic operator has been developed. The determined stages of the diagnostic sequence of the enterprises-applicants for obtaining the status of an authorized economic operator are characterized in detail.

Keywords: diagnostics, methodology, authorized economic operator, enterprise, certificate, European integration.

Постановка проблеми. Ратифікувавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом [1], Україна взяла на себе чимало зобов'язань щодо забезпечення відповідності різних сфер визнаним європейським стандартам. Відповідно до положень цієї Угоди важливим елементом європейської інтеграції України є реформування митної системи, що передбачено Розділом IV «Торгівля і питання, пов'язані із торгівлею». Зокрема, Глава 5 Розділу IV присвячена митним питанням та особливостям сприяння торгівлі. Одним із ключових положень цієї Глави є запровадження інституту уповноважених економічних операторів, сприяння їхньому функціонуванню у державі шляхом застосування спрощених митних процедур, забезпечення справедливих та недискримінаційних умов одержання такого статусу на засадах встановлення об'єктивних критеріїв, запобігання додаткових навантажень на таких суб'єктів, тощо [1].

Варто зазначити, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом була ратифікована ще у 2014 р., однак інститут уповноважених економічних операторів й досі не запроваджений та не функціонує в Україні. Органами влади ведеться певна робота у цій сфері, проте реальних результатів поки-що, на жаль, немає. Це, звісно, певною мірою перешкоджає активізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств та успішній європейській інтеграції України. На сьогодні лише формується законодавча база, що регулюватиме функціонування інституту уповноважених економічних операторів. Запорукою ефективного функціонування інституту уповноважених економічних операторів є розроблення та застосування об'єктивної методики діагностики відповідності підприємства статусу уповноваженого економічного оператора, яка забезпечуватиме виключення будь-якої упередженості при прийнятті рішення органами влади та передумов для корупційної діяльності, а, навпаки, заохочуватиме підприємства до покращення свого стану у напрямі відповідності встановленим критеріям на засадах надання розгорнутих рекомендацій та консультацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базовим національним документом, що регулює функціонування інституту уповноважених економічних операторів, є Митний кодекс України [2], а зокрема його Глава 2. У цій Главі визначено, що уповноваженим економічним оператором є підприємство, котре засноване відповідно до вимог чинного законодавства, відповідає встановленим критеріям та має право користуватись визначеними спеціальними митними спрощеннями при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. При цьому статус уповноваженого економічного оператора підтверджується отриманням від органу доходів і зборів відповідного сертифіката, який може стосуватись спрощення митних процедур, або надійності та безпеки, або ж обох вказаних параметрів.

Окрім Митного кодексу України, на сьогодні розроблено проект Закону України, що мав би регулювати функціонування інституту уповноважених економічних операторів на вітчизняних теренах. Такий законопроект «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо уповноваженого економічного оператора та спрощень митних формальностей» № 4777 від 03.06.2016 р. [3] ретельно відображає особливості

одержання статусу уповноваженого економічного оператора. Зокрема, у документі виокремлено два ключові види сертифікатів для уповноваженого економічного оператора: на спрощення митних процедур та щодо надійності і безпеки. Крім того, у документі визначено ключові критерії отримання статусу уповноваженого економічного оператора, а саме такі, як: дотримання положень законодавства України, в тому числі з питань державної митної справи; задовільна система ведення комерційної та транспортної документації; платоспроможність; забезпечення практичних стандартів компетенції або професійної кваліфікації (лише для сертифіката «на спрощення митних процедур»); дотримання стандартів надійності та безпеки (лише для сертифіката «щодо надійності і безпеки») [3].

У Європі одним із перших документів, котрий запроваджував статус уповноваженого економічного оператора, було Положення Європейського Парламенту та Консульства ЄС № 648 від 13 квітня 2005 р. [4], що вносило зміни до Митного Кодексу ЄС. Зокрема стаття 5а розкривала особливості надання спрощень суб'єктам господарювання, котрі одержали статус уповноваженого економічного оператора на засадах відповідності критеріям дотримання митних вимог, наявності задовільної системи управління комерційною та транспортною документацією, підтвердженої фінансової незалежності, дотримання стандартів безпеки [4].

Наступним важливим документом, який регулює особливості функціонування уповноважених економічних операторів, були Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації від червня 2005 р. [5]. Зокрема, у цьому документі йдеться про те, що уповноважений економічний оператор може користуватись спеціальними торговельними спрощеннями за умови відповідності низці критеріїв, встановлених митними органами. До таких критеріїв зараховано наявність підтвердженої історії належного дотримання митних вимог, продемонстроване прагнення сприяти підвищенню безпеки ланцюга поставок товарів у якості учасника програми партнерства «митниця-бізнес», а також наявність задовільної системи управління комерційною інформацією. Надалі у 2007 р., 2010 р., 2012 р. та 2015 р. вказаний документ удосконалювався відповідно до вимог часу та у кожному із зазначених років видавались його нові версії [5].

Варто зазначити, що у сучасній версії Рамкових стандартів безпеки та спрощення глобальної торгівлі від червня 2015 р. розкрито сутність уповноваженого економічного оператора, його види, прописано умови, вимоги та переваги для уповноважених економічних операторів. Варто зазначити, що у Рамкових стандартах редакції 2015 р. деталізовано та додано нові вимоги до уповноважених економічних операторів на противагу попереднім документам [5].

Надалі на 9 Міністерській конференції Всесвітньої митної організації у грудні 2013 р. було прийнято Угоду про спрощення процедур торгівлі [6]. Ключовою ціллю цього документа є спрощення процедур торгівлі у контексті забезпечення зниження витрат за торговельними угодами, насамперед, щодо вартості митного оформлення імпортованих та експортних вантажів [6].

11 березня 2016 р. у м. Брюссель Європейською Комісією було прийнято важливий спеціалізований

документ «Керівні принципи уповноважених економічних операторів» [7]. Цей документ ретельно характеризує сутність уповноважених економічних операторів, їхні види, переваги, вимоги, послідовність одержання статусу, особливості обміну інформацією між країнами-учасниками та з іншими державами, управління, процесом отримання статусу, взаємне визнання [7].

Отож, розглянувши вітчизняний та європейський досвід регулювання інституту уповноважених економічних операторів, можна зробити висновок, що наведені у вітчизняному законопроекті № 4777 [3] критерії одержання статусу уповноваженого економічного оператора гармонійно відповідають європейській законодавчій практиці, однак не вирішеною залишається проблема забезпечення адекватного й об'єктивного оцінювання претендентів на одержання статусу уповноваженого економічного оператора та встановлення відповідності їх критеріям.

Мета статті. Усе вищевикладене зумовлює необхідність розроблення обґрунтованої методики діагностування претендентів на одержання статусу уповноваженого економічного оператора.

Виклад основного матеріалу. На підставі вивчення спеціалізованої літератури, нормативно-правової бази та практичного досвіду [1-9] запропоновано реалізовувати діагностику підприємств-претендентів на одержання статусу уповноваженого економічного оператора у такій послідовності: 1. Інформаційне забезпечення діагностики претендента на одержання статусу уповноваженого економічного оператора. 2. Визначення цілей та завдань діагностики претендента на одержання встановленого виду сертифіката уповноваженого економічного оператора. 3. Формування системи репрезентативних індикаторів для діагностики претендента на одержання встановленого виду сертифіката уповноваженого економічного оператора. 4. Вибір критеріїв для визначених індикаторів діагностики претендента на одержання встановленого виду сертифіката уповноваженого економічного оператора. 5. Підготовка інформаційної бази даних щодо фактичних значень діагностичних індикаторів та відповідних їм критеріїв. 6. Розрахунок діагностичних індикаторів та порівняння їхніх значень із відповідними критеріями. 7. Ідентифікування стану відповідності претендента для одержання встановленого виду сертифіката уповноваженого економічного оператора. 8. Формування інтерпретаційного діагностичного висновку щодо відповідності претендента на одержання встановленого виду сертифіката уповноваженого економічного оператора.

Варто зазначити, що запропонована методика діагностики призначена не лише для представників митних органів, але й для інших зацікавлених суб'єктів – насамперед, підприємницьких структур, котрі б могли її використовувати з ціллю самодіагностики можливості одержання статусу уповноваженого економічного оператора та на цій основі прийняття управлінських рішень щодо покращення власного стану у цій сфері.

Нижче розглянемо більш ретельно особливості реалізації кожного етапу послідовності діагностики підприємства-претендента на одержання статусу уповноваженого економічного оператора.

Так, на першому етапі відбувається збір інформації про наміри підприємства стосовно того, який саме

вид сертифіката уповноваженого економічного оператора прагне одержати претендент. На сьогодні, як вітчизною, так і європейською нормативно-правовою базою передбачено можливість одержання двох видів сертифікатів: сертифікат на спрощення митних процедур і сертифікат щодо надійності та безпеки. Якщо діагностика здійснюється безпосередньо претендентом на одержання статусу уповноваженого економічного оператора, то на цьому етапі добираються дані щодо ретроспективного, фактичного та перспективного стану підприємства у контексті визначення можливості одержання того чи іншого виду сертифіката.

Ідентифікований відповідний вид сертифіката, який має намір одержати суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, надалі визначає цілі та завдання діагностики претендента для його отримання. Варто зазначити, що у митних органах може виникати фактично дві цілі діагностики з огляду на наявність двох видів сертифікатів уповноваженого економічного оператора. При цьому така діагностика матиме полікритеріальний комплексний характер, зважаючи на необхідність врахування усіх встановлених критеріїв у сукупності для отримання того чи іншого виду сертифіката. Слід зауважити, що поряд із зазначеними цілями підприємство-претендент може здійснювати, наприклад, часткову діагностику на засадах оцінювання одного чи декількох критеріїв, якщо його намірами є дослідження лише однієї або кількох сфери.

Володіючи інформацією про цілі діагностики, на третьому етапі відбувається добір репрезентативних індикаторів та укомплектування їх у єдину систему для діагностування претендента на одержання встановленого виду сертифіката уповноваженого економічного оператора. Слід зауважити, європейськими стандартами визначено п'ять ключових сфер функціонування підприємства за якими повинно проводитись його оцінювання. Зокрема, мова йде про такі сфери суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, як правова, інформаційно-документальна, фінансова, соціально-кадрова сфери та сфера безпеки. В межах кожної сфери слід обрати найбільш репрезентативні індикатори, що у сукупності найбільш інформативно її характеризуватимуть, нададуть змогу комплексно й об'єктивно оцінити цю сферу і таким чином встановити відповідність підприємства визначеному критерію. Водночас, слід зазначити, що добір індикаторів повинен здійснюватись за класичними правилами діагностики, що дасть змогу досягнути ефективних діагностичних результатів. Мова йде про обмежений добір найбільш репрезентативних індикаторів, виключення взаємообернених показників, тощо.

Наступний етап пов'язаний із обґрунтуванням критеріїв для кожного обраного індикатора в межах кожної діагностованої сфери на засадах формування об'єктивної порівняльної бази. У цілях забезпечення неупередженості діагностичних процедур необхідно обрати та стандартизувати лише об'єктивні однозначні критерії, котрі відповідають дійсності і є реальними мірлами того чи іншого індикатора. При цьому, якщо неможливо чітко визначити конкретні критеріальні значення, то необхідно обґрунтувати певні тенденції змін індикаторів як критеріальні, що репрезентуватимуть покращання чи погіршення ситуації у розвитку певного параметра.

П'ятий етап стосується збору та підготовки інформаційних даних, необхідних для розрахунку визначених індикаторів. Варто зауважити, що добором такої інформації займається суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності як у випадку самодіагностики, так й у випадку зовнішньої діагностики, надаючи митним органам необхідні дані. При цьому, представники митних органів можуть здійснювати перевірку достовірності підготовлених підприємством даних. А тому уся надана документація повинна бути ретельно відібрана, перевірена, відповідати дійсності, а також належним чином оформлена та завізована.

Шостий етап ґрунтується на обчисленні визначених діагностичних індикаторів шляхом адекватного оброблення інформаційного масиву даних. Для реалізації цього завдання можуть використовуватись прості методи арифметичного розрахунку. При цьому митним органам рекомендується автоматизувати розрахунковий процес на засадах створення відповідної спеціалізованої програми, що дасть змогу автоматизувати усі обчислення, пришвидшити цей процес та уникнути помилок тощо. Надалі обчислені значення індикаторів порівнюються із відповідними стандартизованими критеріями шляхом використання порівняльних методів, що повинно бути теж елементом зазначеної програми.

На підставі одержаної інформації про відповідність обчислених значень індикаторів підприємства встановленим критеріям на сьомому етапі відбувається визначення стану відповідності претендента для одержання відповідного виду сертифіката уповноваженого економічного оператора. При цьому варто зауважити, що обов'язковим є виокремлення 2 критичних станів – позитивного та негативного, що дасть змогу прийняти

чи відхилити заяву претендента на одержання сертифіката уповноваженого економічного оператора. Однак, не варто обмежуватись лише двома критичними станами, адже ключовою ціллю в умовах європейської інтеграції є не категоричні відхилення претендентів, а, навпаки, у випадку певної невідповідності критеріям – заохочення до покращення певних проблемних параметрів. Таким чином, доцільно формувати декілька різних станів претендента на отримання статусу уповноваженого економічного оператора, що характеризуватимуть різні рівні його відповідності цьому статусу.

Отож, завершальний етап пов'язаний із інтерпретуванням ідентифікованого стану претендента на одержання сертифіката уповноваженого економічного оператора у формі своєрідного діагностичного висновку щодо його відповідності, котрий характеризуватиме стан усіх діагностованих сфер та водночас обґрунтуватиме рекомендації щодо його покращення.

Висновки. Запропонована методика діагностики підприємств-претендентів на одержання статусу уповноваженого економічного оператора адекватно віддзеркалює європейські норми у цій сфері з урахуванням національних умов господарювання, що забезпечує використання переваг кращого європейського досвіду та дасть змогу досягнути взаємного визнання статусу уповноваженого економічного оператора із європейськими державами й користуватись вітчизняним підприємствам митними спрощеннями не лише на теренах України, але і за кордоном. Перспективами подальших досліджень є обґрунтування індикаторно-критеріальної та інтерпретаційної бази для діагностики претендентів на одержання статусу уповноваженого економічного оператора.

1. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII / Відомості Верховної Ради України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page (дата звернення: 09.04.2018).*

2. *Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI / Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 09.04.2018).*

3. *Про внесення змін до Митного кодексу України щодо уповноваженого економічного оператора та спрощень митних формальностей: Проект Закону України від 03.06.2016 р. № 4777 / Відомості Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59320 (дата звернення: 10.04.2018).*

4. *Regulation (EC) of the European Parliament and of the Council No 648/2005 of 13 April 2005 amending Council Regulation (EEC) No 2913/92 establishing the Community Customs Code. / European Union law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32005R0648> 59320 (дата звернення: 11.04.2018).*

5. *SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade – 2015 edition / World Customs Organization. URL: http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/safe_package.aspx (дата звернення: 11.04.2018).*

6. *Соглашение ВТО об упрощении процедур торговли: Деловое руководство для развивающихся стран № ВТР-13-239Е. Женева: МТЦ. Ноябрь 2013. 30 с. URL: http://www.intracen.org/uploadedFiles/intracenorg/Content/Publications/AssetPDF/WTO%20Trade%20Facilitation%20Agreement_Russian.pdf (дата звернення: 11.04.2018).*

7. *Guidelines for authorized economic operator from 11 March 2016 TAXUD/B2/047/2011 – Rev.6 / European Commission. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/customs/policy_issues/customs_security/aeo_guidelines_en.pdf (дата звернення: 11.04.2018).*

8. *Мельник О.Г. Адамів М.С. Гармонізація та уніфікування нормативно-методичної та інтерпретаційно-ідентифікаційної бази соціально-економічної діагностики в умовах європейської інтеграції: монографія. Львів: Центр Європи, 2016. 220 с.*

9. *Несторишен І.В. Концептуалізація інституту уповноважених економічних операторів: проблеми забезпечення балансу безпеки та спрощення міжнародної торгівлі: монографія / за заг ред. І. В. Несторишена та В. А. Туржанського. Ірпінь-Хмельницький: ФОП Стрихар А.М. 2017. 214 с.*

E-mail: dida_05@ukr.net

E-mail: oleh.f.budz@gmail.com